

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Анісімова О.Ю.,

к.е.н., молодший науковий співробітник

НДЧ ІМВ Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Якщо визнати принциповий характер сучасних макрополітичних змін, то за міжнародними відносинами залишається традиційна галузь досліджень, пов'язана з міждержавними відносинами, які складають основну частину сучасної політичної системи світу на сьогоднішній день. Світова політика як наукова дисципліна покликана вивчати політичну систему світу (на макрополітичному рівні) і включати в себе як діяльність недержавних акторів, так і класичні міжнародні відносини (міждержавні). Ця точка зору знайшла відображення і в досить відомому словнику з міжнародних відносин під редакцією Г. Еванса і Дж. Ньюнхем, які пишуть, що «на відміну від міжнародних відносин або міжнародної політики цей термін не відноситься виключно до міждержавних відносин».

Наукової дисципліна «міжнародні відносини» в різних країнах спочатку розвивалася на базі різних наукових дисциплін - права, історії, соціології тощо. Потім, по мірі розвитку наукової взаємодії між країнами, нерідко стали підкреслювати міждисциплінарний характер міжнародних відносин, вказуючи, що це область знання, що включає в себе історичні, економічні, юридичні та інші політологічні дисципліни.

Принцип міждисциплінарності, безсумнівно, зіграв свою позитивну роль, давши можливість враховувати вплив різних чинників на міжнародну середу, особливо тим, хто зайнятий практичною роботою. Цей принцип дуже важливий при підготовці кадрів в галузі міжнародних відносин, оскільки дозволяє майбутнім фахівцям добре орієнтуватися в міжнародній

проблематиці. Тому в даний час він нерідко лежить в основі університетських програм з міжнародних відносин.

У той же час при визначенні предметної області наукової дисципліни принцип міждисциплінарності робить погану послугу: політична складова, яка є головною для міжнародних відносин, «розчиняється» серед інших. Політологія, на відміну від міжнародних відносин, була зосереджена на вивченні політичної системи самих держав і політичних процесів, що протікають на національному рівні. Все, що виходить за межі національних кордонів, довгий час залишалося на периферії наукового інтересу політологів і фактично було віддано «міжнародникам», хоча політологи зберігали в незначному обсязі міжнародну проблематику і на рівні окремих досліджень, і в навчальній літературі. Акцент обох дисциплін на державі не був унікальним. Практично всі соціальні науки ХІХ - ХХ ст. виявилися орієнтованими на вивчення держави і міждержавних відносин

Як наслідок, дві наукові дисципліни - політологія і міжнародні відносини до другої половини ХХ століття існували в значній мірі паралельно одна одній, оскільки об'єкти дослідження цих дисциплін були різні, хоча їх представники часто працювали на одному факультеті. Мабуть, лише порівняльна політологія, що займалася порівняльним вивченням політичних систем різних країн, по об'єкту дослідження була близька до міжнародних відносин, точніше тій її області, яка вивчала проблеми окремих країн і регіонів (area studies).

Однак, і тут повноцінного діалогу не вийшло: надто різний був понятійний апарат цих двох наукових дисциплін, що самостійно розвивалися. Підсумком всього цього стало формування окремих професійних співтовариств, як на національному рівні, так і на міжнародному - International Political Science Association у політологів і International Studies Association, ISA (формально Північноамериканська асоціація, але, по суті, міжнародна) - у «міжнародників», зі своїми

профільними журналами, конференціями тощо. Такий поділ багато в чому триває і в даний час, хоча, звичайно, існує «перетин» проблематик, і можна назвати імена С. Хантінгтона, Р. Даля та інших авторів, перш за все сучасних, яких важко однозначно віднести до «міжнародників» або політологів.

Перший досить стійкий взаємний інтерес політологів і «міжнародників» один до одного виявляється в кінці 1960-х – на початку 1970-х. У цей період, з одного боку, відбувається активізація недержавних акторів, розвиваються процеси інтеграції, все більше розвиваються межі між зовнішньою і внутрішньою політикою. З іншого боку, «спільне існування» політологів і фахівців в області міжнародних відносин на одних факультетських територіях в університетах приносить свої плоди. В результаті з'являються дослідження, що показують, що зовнішня і внутрішня політика є цілісністю. Серед них робота Г. Аллісон, який на прикладі аналізу Кубинської кризи 1962 року продемонстрував, що зовнішня політика держави повинна розглядатися як взаємодія і конкуренція різних структур усередині держави. Було показано, що національний інтерес створюється шляхом компромісних рішень різних груп, а не є споконвічно заданим. Пізніше Р. Патнем виявив, що міжнародні договори, які укладає держава, є своєрідним «подвійним компромісом», з одного боку, між державами, що підписують договір, а з іншого - всередині кожної держави, тому що міжнародний договір вимагає узгодження між різними відомствами, провідними політичними партіями тощо.

Одночасно, в 1970-ті роки дослідники, які займалися вивченням міжнародних відносин, звернули увагу на зростання ролі економічного чинника в світі. Поштовхом до інтенсифікації цих робіт послужила енергетична криза 1973-1974 рр. У наступні роки стали активно проводитися дослідження з виявлення взаємозв'язку між внутрішньою політикою різних країн і міжнародної політичної економією. Питання, які

вивчалися в рамках цього напрямку, були орієнтовані на аналіз детермінант зовнішньої економічної політики держав і стратегій різних корпорацій. Більшість досліджень носило емпіричний характер. У них аналізувалися конкретні випадки, які мали місце в країнах Латинської Америки та інших регіонах. В цілому ці дослідження показали, що внутрішньополітична організація держави має суттєвий вплив на економічну поведінку, як на національному, так і на наднаціональному рівнях.

Між політологією та міжнародними відносинами стало вибудовуватися, хоча і вузьке, але все ж якесь єдине поле. Новим поштовхом для його розвитку послужили події в Радянському Союзі кінця 1980-х років, інших колишніх соціалістичних країнах, а також закінчення холодної війни. Ставало дедалі очевиднішим, що окремо ні політологи, ні «міжнародники» не можуть адекватно проаналізувати і зрозуміти суть події, а тим більше спрогнозувати подібні політичні зрушення в майбутньому. З приводу останнього аспекту в досить уїдливій формі висловився американський історик Дж. Джеддіс, звинувативши фактично політичну науку і міжнародні відносини в неспроможності.

У відповідь послідував, в тому числі, і заклик до створення єдиної політичної науки, що об'єднує фахівців у галузі міжнародних відносин і політологів. Про цю єдину політологію заговорили в 1990-і рр. американські дослідники, зокрема, Е.Мілнер і особливо інтенсивно Б. де Москито, коли у 2000 році він став Президентом Асоціації міжнародних досліджень (International Studies Association, ISA).

Формування єдиної політологічної дисципліни впирається не тільки в проблеми, які мають науковий характер, але також в організаційні питання. Поділ міжнародних відносин і політичної науки мав інституційні аспекти, а значить, можливе злиття їх буде зачіпати статусні, фінансові, організаційні та інші інтереси великої кількості людей. Особливо ці питання виявляються чутливими для найбільш розгалуженої і

інституціоналізованої американської науки. Саме тому американські і європейські дослідники, вважають за краще не проводити жорсткої відмінності між світовою політикою та міжнародними відносинами. Можливо, причини цього якраз в тому, що таке розрізнення може дуже болісно торкнутися інституційних основ розвитку американської науки з усіма наслідками, що випливають звідси.

Література

1. Хантингтон С. Третья волна: демократизация в конце XX века / Сэмюэл Хантингтон ; перевод с англ. Л.Ю. Пантиной. – М. : «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2003. – 366 с

2. Gilpin R.G. The Richness of the Tradition of Political Realism / Robert G. Gilpin // International Organization. – 1984. – Vol. 38, No. 2. – P. 287 – 304.

3. Gowa J. Anarchy, Egoism, and Third Images: The Evolution of Cooperation and International Relations / Joanne Gowa // International Organization. – 1986. – No.40. – P. 167 – 188.

4. Guzzini S. The Enduring Dilemmas in International Relations / Stefano Guzzini // European Journal of International Relations. – 2004. – Vol.10, No.4. – P.533-568.